

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ІМЕНІ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА КРАСЗНАВЦІВ УКРАЇНИ

СІВЕРЯНСЬКИЙ ЛІТОПИС

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

2021 № 5 (161)

Головний редактор
С. М. Шуміло

Шеф-редактор
С. О. Павленко

**Заступники
головного редактора**
В. О. Дятлов,
О. Б. Коваленко

**Відповідальний
секретар**
В. В. Шуміло

**Випускові
редактори**
С. А. Токарев, Е. Л. Міден,
В. О. Чистяков

Редакційна рада

І. М. Аліференко, Г. В. Боряк, О. Я. Гаранін, І. Б. Гирич, С. Л. Лавський,
В. М. Лозовий, О. П. Моця, Ю. А. Мицик, Г. В. Папакін, М. О. Носко,
Н. Б. Реброва, Т. Розен, О. Г. Самойленко, В. А. Смолій, Ю. О. Соболев,
С. В. Шуміло, О. П. Реєнт

Редакційна колегія

А. М. Боровик, С. Ф. Веремєєв, О. М. Веремейчик, Г. В. Вертієнко, О. І. Галенко,
В. О. Дятлов, Я. В. Капранов, М. К. Кеда, О. Б. Коваленко, І. В. Кондратьєв,
Т. П. Льюнгрен, С. М. Ляшко, О. О. Маврін, Р. В. Маньковська, Є. Остапчук,
А. М. Острянюк, В. М. Пекарчук, С. М. Плохий, В. М. Половець, О. А. Прігарін,
О. Я. Рахно, Т. В. Соломенна, Г. Хаусман, В. Г. Ченцова, О. Є. Черненко, Д. Чишмеджєєв,
Н. В. Шліхта, К. М. Ячменіхін

З 02.07.2020 р. журнал включено до **категорії Б**
Переліку наукових фахових видань України,
публікації яких зараховуються до результатів дисертаційних робіт
зі спеціальностей **032 “Історія та археологія”** і **035 “Філологія”**

Статті журналу індексуються в **Google Scholar** та **OpenAIRE**

Журнал видається за фінансової підтримки з обласного бюджету Чернігівської області
в рамках обласної Програми підтримки розвитку інформаційної
та видавничої сфер Чернігівщини на 2021–2022 роки

Міністерство юстиції України. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації Серія КВ № 23837–13677Р від 03.04.2019
ISSN-print: 2518-7422
ISSN-online: 2518-7430

Адреса редакції: вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Україна
телефон для довідок: +38-(046)-295-7418
E-mail: pavlenkoso1955@gmail.com
Старий сайт журналу: siver-litopis.cn.ua
Новий сайт журналу: journals.urau.ua/index.php/2518-7422

© Редакція «Сіверянського літопису», 2021

ДО ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ШПИТАЛЮ

DOI: 10.5281/zenodo.5747327

© Ю. Кахерський, К. Рубан, 2021. СС BY 4.0

Мета статті – на основі архівних джерел, матеріалів ЗМІ, інформації, наданої респондентами, структурувати та відобразити історію Чернігівського військового шпиталю. **Методологічно** публікація побудована на основі аналітичного та статистичного методів. **Наукова новизна** статті полягає у спробі висвітлення процесу створення та діяльності Чернігівського військового шпиталю від моменту його заснування до наших днів. Також прослідковані періоди зміни локалізації медичного закладу на теренах м. Чернігова, оглянуті ключові події. **Висновки.** Створення Чернігівського військового шпиталю у м. Чернігові відбувалося в досить складних умовах. Установа не мала власного приміщення, у ключові для історії України часи змінювала місце свого перебування. Більшість будівель не відповідали належним умовам та не були облаштовані під потреби медицини, що певною мірою позначалося на якості обслуговування. Проте це не завадило надавати допомогу військовим, які брали участь у Другій світовій війні, післявоєнні часи тощо. Із часом шпиталь розгорнув широкопрофільну допомогу військовим фахівцями високого рівня, отримав відремонтоване приміщення, де перебуває й зараз. Влада стимулювала підвищення якості праці проведенням соціалістичних змагань, святкуванням радянських річниць, щорічною організацією військових навчань та ін. Зміна керівництва установи сприяла удосконаленню фаховості лікарів шляхом проведення на базі шпиталю та інших закладів тематичних семінарів, конференцій, науково-дослідної роботи, оновленню обладнання тощо. На 69-му році від закінчення Другої світової війни шпиталь знову повернувся у стан військової готовності, став на сторожі здоров'я своїх захисників через початок військових подій на Сході України, підтвердивши свою необхідність та значущість.

Ключові слова: Чернігівський військовий шпиталь, медзаклад, лікарі, медвідділення, військові, допомога, героїзм.

Історія Чернігівського військового шпиталю нараховує 88 років функціонування – роки репресій, Голодомору, Другої світової війни, післявоєнного відновлення життя, «соціалістичних змагань», радянської розбудови, виконання інтернаціональних місій, період перебудови та державного становлення України. Шпиталь гідно витримав усі випробування, виконуючи свою головну функцію – у мирних та військових умовах забезпечував необхідне лікування військовослужбовців, представників органів надзвичайних ситуацій та інших воєнізованих установ держави. На сьогодні шпиталь є вагомим структурним підрозділом військової медицини, важливим військово-медичним закладом України, багатoproфільним клінічним, лікувально-діагностичним та науковим центром, у якому лікують військовослужбовців, ветеранів Збройних Сил та, по можливості, цивільних пацієнтів. Чернігівський військовий шпиталь із початком бойових дій на Сході України долучився до порятунку поранених українських захисників, надання їм медичної та психологічної допомоги як на території шпиталю, так і на передовій.

Необхідність територіального наближення спеціалізованої медичної допомоги військовим частинам, розташованих у Чернігівській та Сумській областях, а також переповнення відділень Київського військового шпиталю пацієнтами з усіх регіонів УРСР, стали передумовами створення військового шпиталю в Чернігові. Робота з облаштування військового медзакладу розпочалася з 1 лютого 1933 р. в приміщенні колишнього Дому губернатора (фото 1). Керманичем призначили військового лікаря М.І. Мельникова. 9 березня 1933 р. шпиталь фактично розпочав свою медично-лікувальну роботу – прийняв перших пацієнтів. Цю дату вважають Днем заснування шпиталю¹.

¹ Вовк М., Чепіга С. Чернігівський 407 військовий шпиталь – 70 років. Історична довідка. [Чернігів]: [б.в.], [2003]. 23 с.: іл.

Фото 1. Приміщення, де розміщувався шпиталь у 1933–1941 рр.

Основними напрямками діяльності військового медичного закладу були хірургія, терапія, стоматологія, фізіотерапія, рентгенкабінет, ЛОР та офтальмологія, шкірно-венерологічне відділення, пізніше було створено й гарнізонну поліклініку.

У 1935 р. при шпиталі створили військовий санаторій на 50 місць, розташований на березі р. Десна. Путівки до санаторію терміном на 30 днів розподіляли серед військових частин.

Лікувально-профілактичні процедури пацієнти санаторію отримували безпосередньо в шпиталі та Інституті фізичних методів лікування імені Воровського. Враховуючи завантаження і відповідальність керівництва Чернігівським гарнізоном, для них при санаторії працював нічний профілакторій. При санаторії діяла човнова станція. Заклад мав великий попит, тому кількість місць не задовольняла охочих. У 1936 р. санаторій отримав назву «Санаторій Київського військового округу при Чернігівському військовому шпиталі» і функціонував до 22 червня 1941 р.

Від початку радянсько-німецької війни шпиталь протягом 14 днів займався формуванням приписних частин, приймав перших поранених. Для шпиталю звільнили будівлю дачі Облвиконкому (нині Інститут сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН, вул. Шевченка, 97) (фото 2). Фактично з перших днів війни шпиталь розгорнув 250 ліжок для поранених та хворих, а в будівлі санаторію організували курси для санітарних інструкторів та дезинфекторів.

Фото 2. Додаткова будівля для шпиталю, надана на початку Другої світової війни

Першого пораненого шпиталь прийняв з військового аеродрому під вечір 22 червня, а з наступного дня прибуття поранених відбувалося регулярно й у великій кількості. Лікарі-хірурги надавали їм першу допомогу й готували до евакуації у тиліві шпиталі. За перші місяці бойових дій через госпіталь пройшло понад 2-х тисяч поранених².

Нальоти німецької авіації на Чернігів розпочалися майже з перших днів війни і поступово посилювалися. 20 серпня військовий шпиталь отримав наказ готуватися до евакуації. 22 серпня надійшло розпорядження начальника ЕП 26 розпочати евакуацію власними силами до м. Суми. Жінкам, дітям та людям похилого віку виділили один залізничний вагон. Після евакуації усіх поранених зі шпиталю колектив працівників пішим ходом вирушив по маршруту Чернігів – Куликівка – Борзна – Батурин – Конотоп – Суми. Для особистих речей та харчів виділили два вози. Перевезення майна до Сум тривало до 4 вересня, але частина його була знищена під час німецького бомбардування. У Сумах керівництво шпиталю отримало розпорядження надати допомогу в евакуації усіх жінок, що мають дітей, та людей похилого віку в тил ешелонам, який слідував до м. Уфи.

Близько двох місяців шпиталь дислокувався у м. Пролетарськ Ворошиловградської області (сучас. вкл. до м. Лисичанськ (1965), Луганська обл.), потім переїхав до м. Первомайськ тієї ж області. У листопаді 1941 р. шпиталь отримав наказ направлятися до м. Барнаул Алтайського краю, проте на ст. Омськ надійшло нове розпорядження – слідувати у м. Тюмень Омської області. Прибувши до призначеного місця дислокації, шпиталь увійшов до підпорядкування РЕП 91 м. Свердловськ (сучас. Довжанськ) і став головним сортувальним закладом Тюменського гарнізону з десяти дислокованих у місті. Шпиталь розгорнув 700 ліжко-місць та додатково відкрив для військових частин гарнізонне відділення на 200 місць хірургічного, терапевтичного, шкірно-венерологічного та інфекційного напрямків лікування³.

Після звільнення Чернігова від німецьких окупантів шпиталь повернувся у місто і з січня 1944 р. став працювати як евакошпиталь (шпиталь воєнного часу, у якому надають медичну допомогу, лікують поранених та хворих: не має власних транспортних засобів для масової евакуації, використовується в складі шпитальних баз) на 400 ліжок. Тут працювали хірургічне, терапевтичне, шкіро-венерологічне та, як його називали, відділення для жінок, де лікували поранених із гінекологічними захворюваннями, та інші відділення. Начальником евакошпиталю призначили військового лікаря М.І. Яковенка. Командування Київського військового округу (далі – КВО) для розміщення шпиталю надало житлові будинки офіцерського складу по вул. Шевченка/Леніна, 130 (сучас. проспект Миру, 130) (фото 3). До травня 1945 р. він прийняв близько 7-ми тисяч поранених бійців 1-го Українського та Білоруського фронтів.

Фото 3. Одне з приміщень шпиталю в 1944–1966 рр.

² За матеріалами архіву Клубу військового шпиталю м. Чернігова: Історична довідка до 70-тиріччя від дня створення. С. 5.

³ За матеріалами архіву Клубу військового шпиталю м. Чернігова: «Історія госпіталю 1933–1946 рр.» / Начальник госпіталю, полковник м/с у відставці М.І. Тарасенко. С. 8.

У цілому ж, згідно з матеріалами архіву Клубу військового шпиталю, за роки Другої світової війни медики в погонах урятували понад 100 тис. захисників Батьківщини.

У післявоєнний період військово-медичний заклад було реформовано з евакошпиталю в Чернігівський військовий шпиталь КВО на 200 ліжок. У 1946 р. очільником шпиталю призначили підполковника медичної служби М.С. Федюніна. Новими завданнями післявоєнного періоду стало вдосконалення медичних знань штатних працівників та поліпшення лікувальної роботи. Відкривались нові відділення, діагностичні лабораторії, відбулися зміни в штатному управлінні. За кожним відділенням були закріплені свої лікарі, медичні сестри та санітарки. Слід указати, що приміщення, відведені для розгортання медичних відділень, лікувально-діагностичних кабінетів та медслужб були вкрай непристосованими, більше того – приміщень не вистачало, тому інфекційних хворих розміщували в одному відсіку з туберкульозними, в окремих палатах з окремими входами-виходами. Дуже незручним і замалим був рентгенівський кабінет, великі труднощі були з організацією хірургічного блоку.

Командування КВО постійно слідкувало за покращенням умов роботи та лікування в шпиталі, підбирало нових керівників для налагодження належного рівня функціонування закладу. У 1947 р. начальником шпиталю призначили полковника медичної служби І.М. Путиліна. Із новими призначеннями відбулося покращення в організації лікувального процесу, створенні умов праці та утримання хворих, розширювалася сфера діяльності шпиталю. Так, із 1947 р. його командування розпочинає проведення оздоровчої роботи серед дітей військовослужбовців, вільнонайманих та різноманітних працівників радянської армії. У районі с. Старий Білоус на базі середньої школи у мальовничій місцевості організували піонерський табір на 100 місць. У барачному приміщенні після зробленого капітального ремонту і переобладнання був відкритий дитячий садок на 25 місць, з розширенням у подальшому на 100 місць. Створили дитячий майданчик, на якому встановили сходи, гойдалки, пісочниці, казкові будиночки та ін. Допомогу в реалізації нового напрямку діяльності шпиталю надав медичний відділ КВО.

Для безпосереднього наближення кваліфікованої медичної допомоги військам, із 1951 р., протягом травня–жовтня шпиталь почав розгортати табірне відділення з необхідними напрямками огляду та лікування. На спеціально обладнаному майданчику ставили намети для інфекційних хворих, операційну з перев'язувальною, «стаціонар». Для хворих, що потребують рентгенологічного обстеження, був виділений лікар-рентгенолог із пересувним рентгенівським апаратом. Окрім основної роботи, у табірному відділенні спеціалісти проводили консультативний прийом хворих, бесіди, читали лекції. Спільно з лікарями військових частин практикували часткове диспансерне обстеження офіцерського складу. Велику увагу приділяли профілактичним заходам. Очолював табірне відділення підполковник медичної служби Е.І. Смирнов.

У 1952 р. знову відбулися зміни в керівному штаті лікувального закладу – посаду начальника шпиталю отримав підполковник медичної служби М.І. Тарасенко. Розпочалася велика робота з підвищення кваліфікації середнього медичного персоналу. Крім проходження теоретичної підготовки, практикувалось їх індивідуальне закріплення за діагностичними та різного напрямку лікувальними відділеннями. Таким способом підготували належного рівня клінічних лаборантів, рентгентехніків, дітсестер, операційних, маніпуляційних та старших медичних сестер. Також продовжувалася робота із забезпечення належних умов для хворих та працівників.

Велике значення для підвищення знань військових лікарів мало проходження лікувальної практики і чергування по шпиталю. Щодо покращення показників з цього напрямку збереглася статистика про збіги установлених діагнозів при прийомі хворих та його підтвердження у відділенні, куди хворого направляли на лікування. У 1954 р. збіг діагнозів складав 61%, у 1957 р. – 76%.

Практика виїзду лікарів у військові частини і лазарети приносила свою користь не тільки як виявлення та профілактика захворювань, а й як підвищення кваліфікації фахівців. Для цього наприкінці кожного місяця складали графік, який затверджував начальник шпиталю. Проте були й термінові, позапланові виїзди, під час яких не дотримувалися графіку. Це, як правило, були відвідини лікарями-фахівцями гарнізонів для консультації не транспортабельних важкохворих. Інколи такі виїзди потребували хірургічного втручання. Інспекторська перевірка відзначила високі показники в роботі та навчанні військово-медичного штату.

У 50-х рр. співробітники шпиталю активно займалися науково-дослідною роботою. Колектив щорічно брав участь в окружних конференціях із раціоналізації і винахідництва, був неодноразово нагороджений грамотами, дослідники-раціоналізатори отримували грошові премії й авторські свідоцтва. За період 1956–1957 рр. лікарі шпиталю та гарнізону провели 10 науково-практичних конференцій. Головні проблеми, які презентували фахів-

ці-медики – найбільш актуальні питання теоретичної і практичної медицини сьогодні, аналіз випадків нефаховості при наданні медичної допомоги у військових частинах тощо. Узагальнення досвіду роботи для керівництва шпиталем у 50-х рр. стало одним з головних науково-дослідних напрямів. Із цією метою було створено наукове бюро, яке безпосередньо підпорядковувалося очільнику шпиталю. Його колектив випустив дві збірки праць, присвячених зрушенням у медицині взагалі, зокрема, військовій. Усього в збірках було надруковано 27 статей⁴.

Наприкінці 1950-х рр. М.І. Тарасенко порушив питання щодо нового приміщення шпиталю. У 1959 р. його дослухався й маршал В.І. Чуйков, командувач Київського військового округу. Був отриманий дозвіл на зведення багатопрофільного військового лікувального закладу на руїнах колишньої духовної семінарії у садибі XVII ст. чернігівського полковника Павла Леонтійовича Полуботка, за адресою вул. Свердлова, 40, із південного боку головного корпусу якої на межі ділянки розташована церква святих мучеників Михайла і Федора⁵.

10 серпня 1959 р. очільником медзакладу призначили полковника медичної служби Г.М. Голуба, який продовжив відповідати за ремонт виділеного приміщення. Крім цього, у 1959 р., враховуючи відповідні ідеологічні настрої очільників держави, у всіх лікувальних закладах розпочалися соціалістичні змагання до 42-ї річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції. За результатами перевірки комісія ВМОКВО оцінила роботу соціального складу шпиталю на «добре». Зокрема зазначали, що заклад був спроможний надавати кваліфіковану медичну допомогу в повному обсязі, мав достатній досвід роботи в польових умовах та належний рівень військової та трудової дисципліни⁶.

Робота з удосконалення умов праці та обслуговування пацієнтів продовжувалась. Сприяли цій роботі головні фахівці військово-медичного відділу КВО, які не лише інспектували, а й навчали лікарський склад через розбір складних випадків протікання хвороби, проведення індивідуальних бесід-консультацій, читання лекцій, організації тематичних конференцій. Слід зауважити, що військові лікарі продовжували вдосконалювати як методи лікування, так і засоби, які цьому сприяли. Раціоналізаторські винаходи працівників допомагали покращити умови перебування та обслуговування пацієнтів у шпиталі.

Із 1960-х рр. керівництво КВО більше уваги приділяло штатному розкладу медзакладу, участі його працівників у навчально-тренувальних заходах Округу та у соціалістичних змаганнях. 1960 р. став важливою сторінкою в історії шпиталю: він пройшов перевірку найвищої інстанції – Міністерства оборони СРСР. Особовий склад взяв участь у військових навчаннях, забезпечуючи медичною допомогою її учасників. У польових умовах були розгорнуті приймальне, поліклінічне, хірургічне та стоматологічне відділення. За результатами навчання Начальник медичного відділення Округу генерал-майор Шликов високо оцінив роботу лікарів та медичних сестер. 30 грудня 1960 р. шпиталю було присвоєно умовне найменування – «в/ч 29248»⁷.

У 1961 р. начальником Чернігівського військового шпиталю призначили підполковника медичної служби В.К. Красуцького. Увесь 1961 р. особовий склад шпиталю працював під гаслом «Зустріти з гідністю ХХІІ з'їзд партії». З цієї причини у всіх підрозділах закладу було розгорнуто соціалістичне змагання. Силами працівників шпиталю проводився ремонт лікувальних приміщень, особливу увагу приділяли засвоєнню нових методів лікування та обстеженню хворих, опануванню суміжних спеціальностей. Регулярно проводили заняття та лікарські конференції, семінари з обміну досвідом роботи, а також заняття команди місцевої оборони, навчальні тривоги, виїзд керівного складу на запасні райони відмобілізування. Щорічна інспекторська перевірка черговий раз відзначила високі показники шпиталю в роботі та навчанні.

Шпиталь продовжували залучати до медичного забезпечення весняних та літніх навчань військ Округу. Інспекторська перевірка, яку проводила комісія медичного відділу Округу високо оцінила роботу всіх відділень та допоміжних кабінетів медзакладу. Збільшилась за підсумками змагання кількість відзначених – «кращими відділеннями». У березні 1963 р. начальник шпиталю підполковник м/с В.К. Красуцький був обраний депутатом міської ради⁸.

⁴ За матеріалами архіву Клубу Чернігівського військового шпиталю: Історія госпіталю 1947–1959 рр. / Начальник госпіталю, полковник м/с у відставці М.І. Тарасенко. С. 3.

⁵ Леус В. Чернігів. «Погляд через століття». 2-е вид., доп і перероб. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. С. 116–117.

⁶ Слесаренко О. Чернігівському військовому шпиталю 75 років: Милосердя та честь. Чернігів [б.в.], 2008. 6 с.

⁷ Слесаренко О.П., Швець О.В., Пінчук В.В. Історична довідка Чернігівського військового госпіталю. ВГО «Звіттяга»: Спілка ветеранів та працівників силових структур України. URL: <http://zvitiaga.org/catalog/award/istorichna-dovidka7>.

⁸ Там само. С. 3.

1 грудня 1964 р. була введена в експлуатацію перша черга нової будівлі для шпиталю по вул. Свердлова, 40. Наказом № 285 від 01.12.1964 р. по шпиталю сюди перевели лікувальні відділення та допоміжні кабінети: неврологічний, оториноларингологічний, шкірно-венерологічний, лабораторію, стоматологічне, поліклінічне, фізіотерапевтичне, аптеку та бібліотеку. 1965 р. став черговим роком випробування для медзакладу. Переведення вказаних вище відділень створило ряд додаткових труднощів у організації лікування хворих, їхнього обслуговування та харчування. Особовий склад вимушений був працювати у двох приміщеннях. Командування склало новий розпорядок роботи деяких спеціалістів, перерозподілило технічний склад, організувало службу побуту та охорони двох будівель. Навантаження на працівників усіх структур шпиталю було надзвичайно великим, однак вони справилися з поставленими завданнями.

У новий корпус (вул. Свердлова, 40) заклад був остаточно переведений 19 січня 1966 р. за наказом керівника військового шпиталю В.К. Красуцького (фото 4).

Фото 4. Приміщення Чернігівського військового шпиталю з 1966 р. до сьогодні

1960-ті рр. продемонстрували належний рівень фаховості військового медзакладу. Лікарі шпиталю кожного місяця виїздили до військових частин, де, окрім консультаційної роботи, вчили військових лікарів організації лікувального процесу. Це дало позитивні результати. Значно скоротилася кількість хворих з неправильно встановленим діагнозом та з інфекційними захворюваннями. Шпиталь виконував план бойової та політичної підготовки, добре проводив тактико-спеціальні навчання з розгортанням ППП, за що отримав високу оцінку від начальника методвідділу Округу. Працівники отримували подяки, нагороджувалися грамотами, грошовою премією, удостоювалися звання «Ударник комуністичної праці», «Відділення комуністичної праці», «Відмінник охорони здоров'я» тощо. У всіх відділеннях шпиталю впроваджували нові методи обстеження та лікування; надійшло нове медичне обладнання в лабораторії, ФТО, терапевтичне та ін. відділення; скоротився ліжкодень; у всіх відділеннях зменшилося повторне надходження хворих. Продовжували роботу щодо створення комфортних умов для працівників та пацієнтів. Усі відділення отримали нові меблі, постіль. У 4-х відділеннях обладнали кімнати денного перебування хворих, створили клуб, бібліотеку та читальну залу. За благоустрій та чистоту приміщень шпиталь зайняв перше місце серед військових медичних закладів на території України⁹.

У 1971 р. очільником медзакладу призначили полковника медичної служби Г.І. Вітовцева. За успіхи, досягнуті в лікуванні та оздоровленні військовослужбовців, інвалідів Другої світової війни, 3 грудня 1975 р. Чернігівський військовий шпиталь нагородили Почесною грамотою Президії Верховної ради Української РСР¹⁰.

Протягом 70–80-х рр. на базі шпиталю проводили тактико-спеціальні навчання, відпрацьовували питання щодо розгортання багатопрофільного медичного закладу з хірургічним, терапевтичним, інфекційним (з особливо небезпечних інфекцій) відділеннями. Міністерство оборони СРСР проводило експериментальні навчання з розгортання киснево-добувного загону¹¹. Керували установою полковники медичної служби А.О. Марущак (1978–1986) та Л.О. Кобилянський (1986–1990).

⁹ За матеріалами архіву Клубу Чернігівського військового шпиталю: Історія госпіталю 1959–1969 рр. / Командир військової частини полковник м/с Вітовцев; заст. командира з політичної частини підполковник Кулаєв; заст. командира з медичної частини полковник м/с Большун.

¹⁰ Слесаренко О.П., Швець О.В., Пінчук В.В. Історична довідка... С. 1.

¹¹ Вовк М., Чепіга С. Чернігівський 407 військовий шпиталь... С. 5.

Із 1991 р. розпочинається нова сторінка в історії військового закладу. Керманичем шпиталю на той час був полковник медичної служби Ю.П. Овчинников (1990–1999). Шпиталь було перепідпорядковано спочатку Київському, далі Одеському військовому округу, пізніше перетворено на 407-й Центральний військовий шпиталь північного оперативного командування (ОК «Північ»). У 1999 р. полковник М.П. Вовк отримав призначення начальника цієї установи. Тим часом тривало реформування Збройних Сил України і, як наслідок, – у листопаді–грудні 2005 р. шпиталь реорганізований у 407-й Базовий військовий шпиталь. Начальником шпиталю у 2005 р. призначили полковника медичної служби О.П. Слесаренка¹².

За період з 2005 по 2013 рр. відбулося розширення кількості ліжок-місць шпиталю та профілю хірургічного відділення і т. п., а також створено філію в смт. Гончарівське. Відділення укомплектували сучасним медичним обладнанням – комп'ютерним томографом, апаратом УЗД, хірургічним комплексом для виконання малоінвазивних та ендоскопічних втручань та ін.¹³

У 2014 р. військовий медичний заклад відкрив нову сторінку своєї історії. Із початком бойових дій на Сході України колектив мобілізували для надання допомоги пораненим українським захисникам. За цей час шпиталь прийняв більше 3800 військових, постраждалих в зоні АТО¹⁴. Кількість операційних залів зросла до 5, збільшилась кількість ліжок-місць. Лише навесні 2014 р. лікарі шпиталю повернули на службу понад 500 військовослужбовців. Деяким солдатам надавали психологічну допомогу¹⁵.

Не можна залишити поза увагою той факт, що нині Чернігівський військовий шпиталь є центром лікувально-діагностичної, профілактичної, науково-методичної роботи військ ОК «Північ».

Медичний склад у різні періоди його діяльності складався з висококваліфікованих лікарів. У кожному відділенні працювали та працюють досвідчені медики у званнях полковників, підполковників, майорів. На сьогодні очільником закладу є кандидат медичних наук, учасник бойових дій в Афганістані, нагороджений двома орденами «Червоної зірки» та орденом «За службу Батьківщині» III ступеня полковник медичної служби О.П. Слесаренко¹⁶.

Отже, нам вдалося реконструювати історію Чернігівського військового шпиталю, висвітлити його основні напрями роботи, прослідкувати зміни очільників медзакладу. Дослідження цього питання має значення для розвитку історії регіону та медицини зокрема, сприяє розвитку вузькопрофільної історії та краєзнавства. Аксіома, запропонована М.Т. Рильським: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу свої предків, той сам не вартий пошани» – є актуальною для всіх народів на всі часи.

References

Vovk, M., Shepika, S. (2003). Chernihivskiy 407 Tsentralnyi viiskoviy shpytal – 70 rokiv. Istorychna dovidka [Central Military Hospital – 70 years. Historical background]. Ukraine.

Sliesarenko, O. (2008). Chernihivskomu viiskovomu shpytaliu 75 rokiv: Myloserdia ta chest [Chernihiv Military Hospital 75 years: Mercy and honor]. Ukraine.

Кахерський Юрій Віталійович – аспірант Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка (вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Україна).

Kakherskyi Yurii V. – postgraduate student of the O.M. Lazarevsky Educational and Scientific Institute of History and Socio-Humanitarian Disciplines, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (53 Hetmana Polubotka St., Chernihiv, 14013, Ukraine).

E-mail: yurakaherskiy@gmail.com

Рубан Катерина Юріївна – випускниця Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка (вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Україна).

¹² Слесаренко О.П., Швець О.В., Пінчук В.В. Історична довідка... С. 2.

¹³ Там само.

¹⁴ Сушинський О. Команда здоров'я. *Військо України*. 2017. № 1. С. 54–59.

¹⁵ Федосенко Н. «Готові оперувати від 20-ти до 40-ка поранених військовослужбовців за день», – говорить начальник Чернігівського військового госпіталю полковник медичної служби Олександр Слесаренко. *Гарт*. 2014. 19 червня. С. 3.

¹⁶ Там само.

Ruban Kateryna Y. – graduate of the O.M. Lazarevsky Educational and Scientific Institute of History and Socio-Humanitarian Disciplines, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (53 Hetmana Polubotka St., Chernihiv, 14013, Ukraine).
E-mail: katya.shemetun@gmail.com

TO THE HISTORY OF THE CHERNIHIV MILITARY HOSPITAL

The purpose of the article is to structure and reflect the history of such medical institution as the Chernihiv Military Hospital on the basis of the studied materials (archive resources of SACR (State Archive of Chernihiv Region), Chernihiv Military Hospital, mass media, information provided by the respondents). *Methodologically*, the publication is based on analytical and statistical methods. *The scientific novelty* of this article is an attempt to cover the process of creation and operation of the Chernihiv Military Hospital from its inception to the present day. Also, the periods of change of localization of the medical institution on the territory of Chernihiv were traced, the key events were examined. **Conclusions.** The establishment of the Chernihiv Military Hospital in Chernihiv was happening in difficult conditions. The institution did not have its own premises, in key times for the history of Ukraine, it changed its location. Most of the buildings did not meet the proper conditions and were not equipped for medical needs, which to some extent affected the quality of service. However, this did not prevent from providing assistance to the military who took part in World War II in the post-war period. Overtime, the hospital received a renovated new building, deployed comprehensive assistance to the military with specialists, where it is located now. The authority stimulated the improvement of the quality of work by hold in socialist competitions, celebrating Soviet anniversaries, organizing annual military exercises etc. The change of managers of the institution helped to improve the professionalism of doctors by holding seminars on different topics, conferences, researches, equipment upgrades, etc. on the basis of the hospital and other institutions. Guarding the health of their defenders due to the beginning of military events in eastern Ukraine, thus confirming its necessity and significance.

Key words: Chernihiv military hospital, medical institution, doctors, medical departments, military, help, heroism.

Дата подання: 31 травня 2021 р.

Дата затвердження до друку: 10 квітня 2021 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Кахерський, Ю., Рубан, К. До історії чернігівського військового шпиталю. *Сіверянський літопис*. 2021. № 5. С. 43–50. DOI: 10.5281/zenodo.5747327.

Цитування за стандартом APA

Kakherskyi, Yu., Ruban, K. Do istorii chernihivskoho viiskovoho shpytaliu [To the history of the Chernigiv Military Hospital]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, P. 43–50. DOI: 10.5281/zenodo.5747327.

